

אברהם בעדותך

היאך אברהם אבינו הכניס עצמו לסכנה להילחם כנגד ארבעת המלכים?

'אַרְבַּעַת מְלָכִים אֶת הַחֲמִשָּׁה' (ד, ט)

יצאת אברהם אבינו למלחמה נגד ארבעת המלכים, היתה כרוכה בסכנה גדולה, כמו שפירש רש"י (שם) שאף על פי כן נצחו ארבעת המלכים המועטים את החמשה, להודיער שגיבורים היו, ועם כל זה לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם. וכן מבואר עוד ממה שהביא רש"י (שם י"ג) שעוג מלך הבשן בא להודיער לאברהם שלוט נשבה, כדי שיהרג אברהם וישא את שרה. ובהמשך (ט, א) פירש רש"י שאברהם הרג את המלכים בדרך נס, ולכן היה דואג שמא קיבל בזה שכר על כל צדקותיו. מבואר שכל יציאתו כנגד ארבעת המלכים, היה כרוך בסכנה גדולה.

וקשה, הרי האבות קיימו כל התורה כולה, ועל אחת כמה וכמה לשיטות שהיה לאבות דין ישראל, ואף לשיטות שהיה להם דין בן נח, הלא אף בן נח מצווה על 'וְחִי בָהֶם', ואם כן יש להבין היאך סמך אברהם אבינו על הנס ולא חשש להכניס עצמו לסכנה?

נאמרו בזה כמה תירוצים:

תירוץ א': להכניס עצמו לסכנה להציל אחרים

הנה נחלקו הפוסקים אם מותר להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את חבריו מסכנה ודאית. **הבית יוסף** (ח"מ ס' תכ"ו, ובכסף משנה סוף פ"א מהל' רוצח) הביא מהגהות מימוני בשם הירושלמי שחייב להכניס עצמו אפילו בספק סכנה כדי להציל את חבריו, ולמד כן בדעת הרמב"ם והטור, וכן כתב הב"ח (שם) לדקדק מלשון הברייתא בסנהדרין (עג, א), וכן מבואר בספר חסידים (ס' תרצ"ח).

אמנם שיטת **הרדב"ז** (בשו"ת הרדב"ז, ח"ג ס' תרכ"ה) שהמתחסד להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל חבריו מוודאי סכנה, הרי זה חסיד שוטה, שספק שלו עדיף מוודאי של חבריו, שנאמר 'וְחִי אֶחָיִךְ עִמָּךְ', חייך קודמין לשל חבריך.

וב'**העמק שאלה'** על השאלות, ראה, קמ"ז) ביאר שנחלקו בזה רבנן ורבי יוסי (בשאלות שם ובנדרים פ, ב).

ולאור דברי הבית יוסף וסייעתו מיושב היאך אברהם אבינו הכניס את עצמו לסכנה, להילחם נגד ארבעת המלכים כדי להציל את לוט (בראשית י"ד), ואדרבה יש ראייה לדבריהם ממעשה זה. אולם לדעת הרדב"ז שאין להכניס עצמו לסכנה גדולה להצלת אחרים, עדיין קשה היאך אברהם אבינו הכניס עצמו בסכנה גדולה כדי להציל את לוט?

תירוץ ב': למסור עצמו לסכנה בשביל הצלת קרוביו

הרד"ק כתב (שם) שבאה התורה להודיענו, כי ראוי לאדם למסור את עצמו למקום סכנה, כדי להציל את **קרובו**, כמו שעשה אברהם אבינו.

אולם יש להבין, מניין לרד"ק לחלק בין קרובים לשאר בני אדם, ומדוע בקרובים יהיה מותר להכניס עצמו לסכנה יתירה. ואם מחויב להכניס עצמו לסכנה להצלת נפשות, מדוע בשביל הצלת אחרים יהיה פטור? ובדוחק יש לומר שמדין 'וּמִבְּשֹׁרֶךָ לֹא תִתְעַלֵּם' (ישעיה נה, ז), למד הרד"ק שיש חיוב יותר בהצלת קרוביו מהצלת שאר המון העם, וצריך עיון.

תירוץ ג': בכח האמונה הצרופה שקבע בליבו

עוד כתב הרד"ק שבאה התורה ללמדנו, כמה היה אברהם ישר לבב ובוטח בהקב"ה, עד שהסתכן ללחום עם מתי המעט שהיו עמו כנגד ארבעת הגיבורים. וכיוצא בזה מבארים גבי רבי חנינא (גמרא חולין ז, ב) שהכניס עצמו לסכנה פעמים רבות, לפי שהיה מלומד בניסים, והיינו שהייתה אמונתו חזקה ואיתנה, לכן יכל היה לסמוך על הנס,

כפי שכתב **רבי חיים מוולאז'ין** בספרו 'נפש החיים' (ש"ג פרק י"ב) שרבי חנינא לא בטח על זכות קדושת תורתו ומעשיו המרובים, רק ידע ושיער בנפשו שזאת האמונה קבועה בליבו לאמיתה שאין עוד מלבדו יתברך שום כוח כלל, והדביק עצמו בקדושת מחשבתו לבעל הכוחות כולם, אדון יחיד המלא כל עלמין ואין כאן שום שליטה ומציאות כח אחר כלל. לכן היה נכון לבו בטוח בזה שלא ישלטו עליו פעולות הכשפים הנמשכים מכוחות המרכבה הטמאה. בזה מבואר כיצד אברהם הכניס את עצמו לסכנה, כי זאת היתה מכח אמונתו האיתנה בבורא עולם.

תירוץ ד': לפי שאברהם גרם ללוט להשתקע בסדום

בספר **לחם אשי** (פרשת וירא) תירץ, שמאחר ואברהם אבינו אמר ללוט (בראשית יג, ט): 'הֲפָרַד נָא מֵעָלַי, אִם הַשְּׂמָאל וְאִימְנָה, וְאִם הַיְמִין וְאַשְׁמֹאֵלָה', ועל ידי כך סובב שלוט הלך והשתקע בסדום, לכן הרגיש אברהם שכביכול הוא גרם ללוט שנלכד בסכנה, לכך מסר עצמו להצילו.

תירוץ ה': אברהם הלך על דעת לפדותו כממוץ

בזוהר הקדוש (וירא דף קיא, ב) כתב: 'אמר רבי יצחק, והרי שנינו במקום שהנזק מצוי לא יסמוך האדם על הנס, ולא היה מקום שהנזק נמצא כמו במעשה זה שאברהם הלך אחר המלכים לרדוף אחריהם ולערוך עמהם מלחמה. אמר רבי יהודה כאשר הלך אברהם לזה, לא הלך לערוך מלחמה עם המלכים ולא סמך על הנס, אלא צערו של לוט הוציאו מביתו, ו**לקח ממון לפדותו**, וכונתו היתה שאם לא יסכימו לפדותו ימות איתו תוך השביה. כיון שיצא אברהם ראה את השכינה שמאירה לפניו וכמה כוחות סביבו, באותה שעה רדף אחריהם, והקב"ה הרג אותם, זה הוא שאמר הכתוב (שמואל א-ב, ט): 'וְיִשְׁעִים בְּחֶשֶׁךְ יִדְמֹוּ'. ומבואר שאברהם לא רדף למלחמה אלא רק אחרי שקיבל אות מן השמים כי יימסרו בידיו.

תירוץ ו': כל מלחמת המלכים היתה על ה' ועל משיחו

בספר '**שער בת רבים**' כתב בשם דרשן אחד, שנמרוד התארח באשל של אברהם, ואברהם אבינו דרש ממנו תשלום עבור מה שכל האורחים אכלו אצלו, כיון שהיה עושה עצמו אלוה, עד אשר נתן נמרוד לאברהם כתב שאינו אלוה, ובזה פטר עצמו. ואז הלך אברהם ופרסם בשער בת רבים שאין עוד מלבדו, והקב"ה אל מלך נאמן יחיד ומיוחד.

דבר זה חרה לנמרוד מאד, ביקש לעשות מלחמה כנגד אברהם, לעקור ולשרש כוונתו לפרסם שם ה' בעולם, ולכך הלך ותפס את לוט דווקא, כיון שקלסתר פניו היה דומה לאברהם, כדי לסובבו בכל העולם להראות לכולם כאילו אברהם אבינו מסור בידו, ושהוא אלוהים. וכן כתב ב'כסף מזוקק' לבעל הר"ף על העין יעקב ע"פ הזוה"ק לך לך (דף פו, ב) ובספר 'זרע שמשון'.

ובזה מובן שאברהם אבינו מסר עצמו למלחמה על קדושת ה', נגד מלחמת השמד של נמרוד והמלכים, כיון שכל מלחמתם הייתה על ה' ועל משיחו, שראו שאברהם אבינו מפרסם בעולם את אמונת ה' יתברך, ורצו לעקור את אברהם אבינו מהעולם, ועל ידי זה לעקור את האמונה שפרסם בעולם, ועל זה היתה כל המלחמה. נמצא שמלחמה זו הייתה המשך למלחמה של נמרוד עם אברהם שהשליכו לכבשן האש.

ועל פי זה ביאר **רבי אליהו דיסקין** מדוע דווקא בפרשת לך לך הזכירה התורה את נמרוד בשם 'אמרפל' על שם מאורע זה, שהשליכו לכבשן האש. וגם מובן מדוע אמרפל נזכר בראשונה, מבין המלכים שיצאו למלחמה, אף על פי שכדלעומר הוא שעורר את כל המלחמה כמבואר בפסוקים. וכן מובן מדוע דווקא בפרשה זו הזכירה התורה את העניין של 'אברהם העברי', שנקרא כן על שם שכל העולם כולו מעבר אחד ואברהם מעבר אחר. ('שאגת יוסף' עניני סכנה ורפואה)

מסירות להצלת הזולת

'וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבְּהוּ אַחֲזִי וַיִּרְק אֶת הַנִּיכּוֹי... וַיֵּשֶׁב אֶת כָּל הָרֶכֶשׁ וְנָם אֶת לוֹט אֲחִיו... וְאֵת הָעָם' (ד, יד-טו)

כתב הפלא יועץ: 'וידוע גודל מצות הצלת נפשות שניתנה כל התורה להידחות על פיקוח נפש, וכל שכן וקל וחומר שחייבים כל ישראל לפזר כל ממונם, ולמכור אפילו הספרי תורה בשביל הצלת נפש. ואמרו חז"ל: 'כל המקיים נפש אחת מישראל, כאילו קיים עולם מלא'. כי אבינו הראשון אחד היה אברהם, ויצאו ממנו רבבות אלפי ישראל. ומאדם הראשון יצא כל העולם. לכן החיוב למהר ולהשתדל לכל דבר טוב, בכל כוחו, וה' הטוב בעיניו יעשה. וקובע שכר הרבה למשתדל, כאילו הוא גומר ועושה'.

בפני רבי יוסף שלום אלישיב הוצגה שאלה כבידת משקל שנשלחה מ'וועדת סל התרופות' ממשרד הבריאות: המדובר בסכום גדול (שלושים ושתים מיליון ש"ח) שנועד לסבסוד תרופות לציבור. האם להפנותו לעשרה חולים בארץ ישראל הנוטים למוות, לרכישת תרופה מצילת חיים. או להפנותו לרכישת תרופה זולה יותר שתסייע מאוד ותקל על ייסוריהם של עשרים וחמשה אלף חולים במחלות שונות שאינם בסכנת חיים אך איכות חייהם תשופר לאין ערוך. ובקצרה: מה עדיף? האם הצלת נפשות לציבור קטן, או הקלה ביסורים לציבור גדול? (בוועדת התרופות נטו לכיוון הכרעת הצלת חיים של אותם עשרה בני אדם הנוטים למוות).

אחרי שבירר הרב אלישיב את כל הפרטים בנידון, השיב בדברים הבאים: כאשר ישנה קופת צדקה העומדת לחלק צדקה. נאמרו סדרי עדיפויות, ולכן קיימים בתורתנו הקדושה כללים שונים של קדימה כמו קדימה של פיקוח נפש, או קדימה של ייסורים וכו', כל מקרה לגופו. אבל כסף זה אינו כספי קופת צדקה, אלא כסף השייך לכל ציבור תושבי המדינה, ולכל אזרח יש זכות להתרפא מאותו כסף של הציבור שניתן לקופה הציבורית, והיא שעומדת עתה לחלוקה, ומאחר שלכל אדם יש זכות ממונית בכסף זה להשתמש בו לרפואתו, לכן ראובן לא יכול לומר לשמעון כיון שלדידי מדובר בפיקוח נפש ולך בהקלה על ייסוריך, אטול אני את הכסף שלך. כי גם לשמעון יש זכות לבריאות ולהקלת ייסוריו כמו שלראובן יש זכות בממון להצלת חייו. אמנם בעיקרון אם אפשר היה לחלק את הכסף בשווה או באופן יחסי לכל החולים, לדוגמה לחלק חצי מליארד ש"ח לעשרים וחמשה אלף חולים וכל אחד יקבל חלקו היחסי בממון כך היה הטוב ביותר, אבל כיון שאין אפשרות כזו, יש להעדיף את המרובים. עשרים וחמשה אלף חולים התובעים את כספם עדיפים מול עשרה חולים.

נשאל שוב הרב אלישיב: אבל לכאורה, לאותו חולה, מעשרים וחמשה אלף החולים במחלות ריאות, חובת ממון של הצלת חיי חברו הנוטה למוות מדין 'לא תעמוד על דם רעך'?

השיב הרב: ואם אכן חייב, אבל אתה לא יכול לכפות עליו, אם בקשת ממנו ונתן מרצונו, מעולה הדבר. אך לוועדת הבריאות אין זכות לקום ולקחת כסף של אדם ולכפות אותו על מצוות 'לא תעמוד על דם רעך'. הם מופקדים על כספים של הקופה הציבורית, ורבים ומועטים, מרובים ועדיפים. (איש לרעהו)

מידת החסד ויצר הנתנה טבועה בנפש היהודי

'וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבְּהוּ אַחֲזִי וַיִּרְק אֶת הַנִּיכּוֹי וְגו' (ד, יד)

אחד מגדולי ישראל הביא משל המדבר על מדת החסד הטבועה בנפש הישראלית והמשל הוא כדלהלן: מעשה במלך אחד שעשה סעודה גדולה בפלטרין הגדול שלו, והושיב בשני אולמות נפרדים, יהודים באולם אחד, וגויים באולם השני, ובכל סעודה העמיד לפני האורחים אותם מטעמים ואותם מעדנים ללא כל הבדל, אבל הבעיה שהיתה שם, שהמזלגות והכפות שניתנו לאורחים היו ארוכים כל כך, עד שמן הנמנע היה להביא באמצעותם את האוכל לפה, והיתה זו תחבולה מצד המלך כדי לראות מי יצליח לאכול במזלגות וכפות אלו, כעבור שעה יצא המלך לראות מה קרה, תחילה הוא נכנס לאולם של הגויים ומצא את כולם זבי דם והם מריבים ביניהם זה עם זה, בעוד שכל דברי המאכל עומדים על השולחן בלי שנגעו בהם, ובלי שיצליחו לאכול מהם אפילו משהו. משם פנה המלך לאולם של היהודים, הוא התפלא להיווכח שמטעמי ומעדני המלך נאכלו כולם, וכל היהודים יושבים ומזמרים ומשוחחים בדברי תורה. שאל אותם המלך כיצד זה הצלחתם לאכול בכלים הארוכים האלו? ענו ואמרו: אמנם כן קשה היה לכל אחד מאתנו להגיש בעצמו אל פיו מן האוכל באמצעות מזלג כה ארוך, ועל כן נמנינו וגמרנו בינינו שיעמוד כל אחד ויאכיל את חברו שיושב ממולו, וכך אמנם עשינו וסיימנו את הסעודה. כשהוא מלא התפעלות מחכמת היהודים חזר המלך לאולם של הגויים והכריז בפניהם: הנה תראו כמה טיפשים אתם וכמה חכמים היהודים, וסיפר להם כיצד מצאו היהודים עצה להתגבר על המכשול שהציב בפניהם.

סיים אותו גדול אשר המשיל את המשל: גם המלך החכם טעה, מפני שהפתרון שמצאו היהודים אינו נעוץ בחכמתם, כי אם מדת החסד אשר טבועה בהם, היא שהכריעה את הכף והיא שהביאה אותם להחלטה שכל אחד יאכיל את חברו, בנפש היהודי טבוע הרצון להשפיע איש על רעהו, מה שאין כן הגויים שבעצם טבעם הם דואגים כל אחד רק לעצמו, ומצוקת הזולת אינה נוגעת ללבם, ולכן לא שייך היה שיעלה על דעתם הרעיון שכל אחד יאכיל בכף שלו את חברו, וכך איפוא מתוך כעסם התחילו לריב זה עם זה וגם פצעו את עצמם עד זוב דם. וזה המדה שהטביע אברהם בעם ישראל לדורות, כמו שאמרו חז"ל שלושה סימנים בעם ישראל, שאחד מהם גומלי חסדים. ('שאל אביך ויגדך')

ואברהם כבר מאד

'וְאַבְרָם כְּבֵד מְאֹד בְּמִקְנֵה כֶּסֶף וּבְחֵבֶה. וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו וְגו' (ג, ב-ג)

מסופר: משכילים שאלו פעם את אדמו"ר רבי ישראל מרוזין שכידוע ניהל את חצרו בגינוני מלכות והתנהג ברחבות ובדרכי עשירות, היתכן, הרי כתוב פת במלח תאכל וכו' וחיי צער תחיה וכו'.

השיב להם: אברהם אבינו הלך להפיץ את דבר ה' והיה מוכרח לקחת איתו רכוש גדול, כי האנשים הפשוטים מתייחסים בנימוס ובדרך ארץ לזה שיש לו כסף, ומצינו בחז"ל (גיטין נט) שאמרו, מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, גם אמרו שם שמימות רבי ועד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, כי אלמלא לא היו מוצאים גדולה אצל משה רבינו מוסר התורה, ורבינו הקדוש מסדר המשנה, ורב אשי מסדר הגמרא, לא היו מקבלים את תורתם, וגם דוד המלך אמר (תהלים קיט, עב): 'טוב לי תורת פיך מאלפי זָהָב וְכֶסֶף', זה שיש לו אלפי זהב וכסף, גם תורה אוהבים לשמוע מפיו, ומטעם זה זכה אברהם בעשירות מופלגת, מאחר ודרכו היתה להפיץ תורה ואמונה בבורא עולם, ובכדי שדבריו יתקבלו בעני כולם, העשירו הקב"ה.

היה רצון שנוכה להתחזק באמונה ובטחון בבורא עולמים, כנאולה שלמה ברחמים גדולים, מתוך שמחה בריאות ונחת, אמן.